

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик початкової освіти

Дипломна робота

магістра

з теми: «**ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ
ПРИРОДНИЧОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ**»

Виконала: студентка 2 курсу
РО1-М21 групи
спеціальності 013 Початкова освіта
Пайкош Руслана Віталіївна

Керівник :
Бахмат Н.В., доктор педагогічних наук,
професор, завідувач кафедри теорії та
методик початкової освіти

Рецензент :
Бабюк Т. Й., кандидат педагогічних наук,
доцент

Кам'янець-Подільський – 2022

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У СИСТЕМІ ПРИРОДООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОЇ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	9
1.1. Науковий підхід до визначення сутності поняття «компетентність»	9
1.2. Структура та компоненти предметного рівня екологічної компетентності учнів початкових класів у системі природоохоронної діяльності	24
1.3. Особливості організації навчальної діяльності молодшого школяра в контексті формування екологічної компетенції в системі природоохоронної діяльності	32
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У СИСТЕМІ ПРИРОДООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	47
2.1. Педагогічні умови формування екологічної компетентності молодших школярів у системі природоохоронної діяльності сучасної початкової школи	47
2.2. Організація експерименту та аналіз дослідницько- експериментальної роботи	62
ВИСНОВКИ	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	81
ДОДАТКИ	90

ВСТУП

Упродовж останніх десятиліть особливо гостро актуалізувалася проблема реалізації природоохоронної освіти громадськості. Рішучі кроки в процесі її якісного здійснення вважають потужними важелями переосмислення людством екологічної ситуації, відмови від панівного ставлення до природи та перехід до бережливого відновлювального стилю діяльності. Світова природоохоронна освіта громадськості розглядається як ефективний механізм подолання планетарної екологічної кризи, оптимізації стосунків людини і природи шляхом підвищення екологічної культури населення.

Отже, питання екологічної безпеки є одним із пріоритетних напрямів внутрішньої та зовнішньої політики нашої держави. Охорона, збереження та відновлення природних ресурсів є першочерговим завданням для всього людства. Проголосивши незалежність, Україна активно долучилася до світової природоохоронної діяльності, узявши участь у конференціях, самітах екологічного спрямування, ратифікувавши відповідні угоди. Стрімкий рух у процесі захисту навколишнього середовища вплинув на всі сфери діяльності людини, зокрема, на освіту. Природоохоронні акції передбачають не просто реалізацію системи заходів, але й здійснення екологічно просвітницької та освітньої діяльності як ефективного засобу формування гуманного, бережливого ставлення до природи. Тільки в такий спосіб можна запобігти невігластву щодо знань про навколишнє середовище та здійснити екологічне виховання. Актуалізація природоохоронної діяльності України є успішним засобом інтеграції до Європейського Союзу та світового співтовариства, адже спрямована на виховання нового покоління, здатного раціонально використовувати природні ресурси, берегти навколишнє середовище, ставитися до нього, як до найвищої цінності.

Тому значна увага у системі сучасної вітчизняної освіти надається створенню оптимальних умов для всебічного розвитку особистості,

забезпеченню запитів суспільства в громадянах, які беруть активну участь в політичному й економічному житті країни, здатні критично мислити, самостійно приймати рішення, нести відповідальність за свій вибір, прагнути до постійного саморозвитку, швидко реагувати на зміни та пристосовуватися до нових умов розвитку сучасного інформаційного суспільства.

Стрімкий розвиток сучасного суспільства, поширення інновацій, удосконалення інформаційних систем, виникнення нових освітніх тенденцій вимагають рішучих змін у системі освіти, що стає неможливим без її реформування. Саме тому останніми роками в Україні відбуваються активні державні перетворення, що забезпечують динамічний процес оновлення змісту освіти, узгодження його з вимогами сучасного інформаційного суспільства, подолання проблем, які пов'язані з енциклопедичним підходом до структурування змісту освіти, а саме: слабким зв'язком між курсами, відірваністю навчальних програм від реального життя, їх перенасиченням інформативним і фактичним матеріалом.

Одним із пріоритетних завдань реформування сучасної системи освіти в Україні має стати формування особистості, здатної вміло використовувати отримані знання у практичному житті для розв'язання проблемних професійних, суспільних, побутових і навчальних ситуацій. Це обумовлює необхідність її реформування шляхом реалізації компетентнісного підходу, що надасть можливість подолати проблему фрагментарності знань, надмірності отримуваної інформації, недостатності підготовки здобувачів освіти до майбутньої професійної діяльності, що призводить до переосмислення змісту навчального матеріалу, пошуків оптимального поєднання знаннєвого і практичного компонентів. Це надасть Україні змогу здійснити перші кроки щодо інтеграції в європейській освітній простір, підвищить авторитетність і конкурентоспроможність вітчизняних фахівців серед інших країн на ринку праці.

Окрім того, особливо гостро постає питання щодо оновлення змісту освіти у контексті глобальних проблем, що викликані погіршенням стану

навколишнього середовища, кризовою ситуацією у сфері відносин «людина-природа», споживацьким ставленням до природних ресурсів. Тому важливим завданням освітнього процесу є підготовка екологічно-компетентних фахівців, які здатні не лише засвоювати, а й застосовувати отримані знання у школі, практичному житті для розв'язання екологічних проблем.

Сучасному суспільству потрібні громадяни, які мають володіти не тільки системою екологічних знань, але і практичними навиками і уміннями у області природоохоронної діяльності, здібностями до екологічного прогнозування наслідків господарської і особистої дії людини. Щодо юних громадян, то вони повинні володіти відчуттям причетності та відповідальності за навколишню природу. Сьогодні в системі освіти на перше місце виходять проблеми, пов'язані з оновленням структури і змісту початкової освіти, які забезпечать досягнення нової якості освіти.

Відповідно, одним із пріоритетних завдань реформування сучасної системи освіти в Україні має стати формування екологічної компетентності, в першу чергу, молодших школярів, здатних вміло використовувати отримані знання у практичному майбутньому житті для розв'язання проблемних професійних, суспільних, побутових і навчальних ситуацій. Це обумовлює необхідність реформування системи освіти шляхом впровадження компетентнісного підходу, що надасть можливість подолати проблему надмірності отримуваної інформації, недостатності підготовки учнів до майбутньої діяльності, що призводить до переосмислення змісту навчального матеріалу, пошуків оптимального поєднання знанневого і практичного компонентів.

Тому важливим завданням освітнього процесу у початковій школі є підготовка екологічно-компетентних молодших школярів, які будуть здатні застосовувати отримані знання у практичному житті для розв'язання екологічних проблем.

Варто зазначити, що низький рівень екологічної свідомості та культури учнів ставить певні вимоги до здійснення природоохоронної діяльності,

екологічного виховання майбутніх вихованців, формування у них екологічної культури, свідомості, мислення, здатності до розв'язання проблем, пов'язаних з погіршенням стану навколишнього середовища, тобто екологічної компетентності.

Аналіз психолого-педагогічної літератури показав, що окремі аспекти визначеної проблеми відображено в працях численних науковців: тенденції розвитку екологічної освіти і виховання (Е. Абрамян, О. Малей, С. Совгіра, Н. Яковлева); особливості формування екологічного мислення і свідомості у майбутніх учителів початкової школи (Л. Герасимчук, В. Крисаченко, Н. Левчук, Я. Мовчан); формування екологічної компетентності особистості молодшого школяра (Т. Грітченко, П. Дячук, О. Кравчук, Я. Логвінова, В. Подоляк, А. Циганенко та ін.).

Застосування компетентнісного підходу до освітнього процесу закладів вищої освіти висвітлено у дослідженнях вітчизняних науковців: Н. Бібик, І. Зязюна, М. Вашуленка, О. Пометун С. Скворцової, та інших. Значних досягнень у дослідженні проблем застосування компетентнісного підходу досягли зарубіжні вчені: Ж. Делор, М. Рюменвіль, М. Шнітгер.

Наукові підходи щодо визначення сутності поняття екологічної компетентності, розкриття її структури, педагогічних принципів її формування відображено в дослідженнях В. Коваль, О. Колонькової, Л. Пустовіт, Руденка, Л. Титаренка, С. Шмалей, Д. та ін.

Отже, проблему формування екологічної компетентності учнів початкової школи слід розглядати системно і цілісно. Необхідно створити педагогічний інструментарій, якій би відповідав вимогам сучасної школи й інформаційного суспільства водночас, тобто враховувала соціальні, економічні, наукові перспективи розвитку людства, відповідно до швидких темпів науково-технічного прогресу. Все вище зазначене обумовило вибір теми магістерської роботи: **«Формування екологічної компетентності молодших школярів у процесі вивчення природничої освітньої галузі».**

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити особливості формування екологічної компетентності молодших школярів у процесі вивчення природничої освітньої галузі в системі природоохоронної діяльності сучасної початкової школи.

Завдання дослідження:

1. З'ясувати стан досліджуваної проблеми в науковій і навчально-методичній літературі.
2. Визначити структуру, компоненти, критерії, показники та рівні сформованості екологічної компетентності молодших школярів у процесі вивчення природничої освітньої галузі в системі природоохоронної діяльності сучасної початкової школи.
3. Визначити педагогічні умови формування екологічної компетентності молодших школярів у системі природоохоронної діяльності сучасної початкової школи.
4. Організувати дослідження стану сформованості екологічної компетентності молодших школярів у процесі вивчення природничої освітньої галузі в контексті природоохоронної діяльності сучасної початкової школи.

Об'єкт дослідження – процес формування екологічної компетентності молодших школярів у процесі вивчення природничої освітньої галузі в системі природоохоронної діяльності сучасної початкової школи.

Предмет дослідження – система роботи, спрямована на формування екологічної компетентності молодших школярів у системі природоохоронної діяльності сучасної початкової школи.

Методи дослідження:

– **теоретичні:** вивчення та аналіз педагогічної, психологічної літератури, а також наукових праць, які висвітлюють підходи щодо сутності екологічної компетентності молодших школярів у процесі вивчення природничої освітньої галузі в системі природоохоронної діяльності сучасної початкової школи.

- **емпіричні:** педагогічний експеримент, усне та письмове опитування (зокрема, проведення анкетування);
- **статистичні:** кількісний та якісний аналіз, статистична обробка результатів на всіх етапах дослідження.

Експериментальна база дослідження. Кам'янець-Подільського ліцею № 9 імені А.М. Трояна Хмельницької області.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри теорії та методик початкової освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (2021-2022 рр.) та представлено на міжнародних, всеукраїнських і регіональних конференціях.

Публікації. Пайкош Р. Педагогічний досвід формування екологічної компетентності молодших школярів // Збірник наукових праць студентів і магістрантів педагогічного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка ; педагогічний факультет ; [відпов. секр. Н.В. Бахмат]. Київ : Міленіум, 2021. Вип. XVIII. С. 164-170.

Обсяг і структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

ВИСНОВКИ

Отже, за результатами проведеного дослідження можна зробити наступні висновки:

1. Проаналізувавши педагогічну літературу, наукові праці вітчизняних і зарубіжних науковців нами було здійснено теоретичний аналіз формування екологічної компетентності молодших школярів у системі природоохоронної діяльності сучасної початкової школи. Було визначено, що застосування компетентнісного підходу в освіті сприяє модернізації освітнього процесу, оновленню змісту освіти, забезпеченню його відповідності вимогам держави, суспільства, світовим освітнім стандартам, формуванню цілісної компетентної особистості, здатної самостійно приймати рішення і розв'язувати проблемні завдання у всіх сферах діяльності.

Детальний аналіз наукових підходів щодо визначення сутності поняття компетентності дозволив нам зробити висновок про те, що компетентність – це інтегрована сукупність її компонентів: знань, умінь, навичок, поглядів, ціннісних орієнтацій, переконань, що визначають способи поведінки людини у всіх сферах діяльності.

Під поняттям екологічної компетентності учня початкової школи ми розуміємо комплексну, взаємопов'язану систему знань, умінь, поглядів, способів мислення і діяльності у природі, що спрямована на розуміння й усвідомлення необхідності моральної екологічної відповідальності за стан довкілля у всіх сферах діяльності.

Нами встановлено, що екологічна компетентність має відповідну структуру, яку складають комунікативний, мотиваційний, етичний компоненти, діяльнісний і практичний компоненти. Формування кожного з компонентів екологічної компетентності у учнів початкових класів має свою специфіку, що включає застосування відповідних форм, методів і засобів під час уроків.

2. Методична підготовка з формування екологічної компетентності молодших школярів у системі природоохоронної діяльності сучасної початкової школи ґрунтувалися на: теоретичній і практичній готовності вчителів до організації та провадження освітнього процесу в початковій школі; обрані оптимальні форми, методи, засоби, прийоми для забезпечення процесу навчання; взаємодії всіх його учасників і формування у дітей компетентностей в умовах реформування школи.

3. Нами з'ясовано, що ефективність формування екологічної компетентності молодших школярів у системі природоохоронної діяльності сучасної початкової школи передбачає створення відповідних педагогічних умов, до яких ми віднесли: врахування принципів цілісного педагогічного процесу, зовнішніх і внутрішніх чинників впливу, забезпечення інтеграції знань з педагогічних і природничих дисциплін. Важливим є стимулювання у дітей потреби в оволодінні знаннями з екології та природознавства в системі природоохоронної діяльності, мотивація учнів до розв'язання завдань екологічного та природоохоронного змісту під час класної та позакласної роботи.

4. Проведене нами емпіричне дослідження дало змогу виявити стан екологічної компетентності молодших школярів 4-х класів. Для проведення подальшого дослідження нами були розроблені критерії (когнітивний, ціннісний, діяльнісно-практичний) та рівні (високий, достатній та низький) екологічної компетентності молодших школярів у системі природоохоронної діяльності.

За результатами констатувального етапу дослідження нами було виявлено, що лише 7,5 % учнів 4-х класів мають високий рівень екологічної компетентності в системі природоохоронної діяльності, достатній – 55%, а 37,5% опитаних молодших школярів мають низький рівень. У той час як 62,5% учнів високий рівень знаннєвого компонента екологічної компетентності в системі природоохоронної діяльності, 25% – достатній, і лише 12,5% – низький рівень.

Для перевірки нашого експериментального дослідження проведено контрольний зріз знань, який показав зміни рівня екологічної компетентності учнів досліджуваного класу: високий рівень знаннєвого компонента екологічної компетентності в системі природоохоронної діяльності виявлено у 10% молодших школярів, достатній – 87,5%, низький – 2,5%.

Проведене нами дослідження показує, що показники високого рівня збільшилися на 35%, а показник низького рівня зменшився на 32,5%. Результати нашого дослідження свідчать про зростання загального рівня екологічної компетентності молодших школярів у системі природоохоронної діяльності.

Беручи до уваги ці показники ми вважаємо, що проведений нами формувальний етап дослідження екологічної компетентності молодших школярів у системі природоохоронної діяльності сучасної початкової школи є дієвим.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Байбара Т. Компетентнісний підхід в початковій ланці освіти : теоретичний аспект // *Початкова школа*. 2010. № 8. С. 46-50.
2. Балаюш О. Брейн-ринг «Підвищення екологічної компетентності педагогів» // *Вихователь-методист дошк. закладів. : щомісячний спеціалізований журнал*. 2012. № 7. С. 34-39.
3. Баюрко Н. В. Педагогічні умови формування екологічної компетентності майбутнього вчителя біології // *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка: зб. наук. пр. Глухівський НПУ ім. О. Довженка, №31*. 2016. С. 41-49.
4. Баюрко Н.В. Використання проектних технологій у формуванні готовності майбутніх учителів до розвитку екологічної компетентності учнів // *Сучасна педагогіка: теорія, методика, практика: матер. II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 16–17 жовтня 2015 р.)*. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2015. 180 с.
5. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування // *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи*. Київ : К.І.С., 2009. С. 47–52.
6. Бібік Н. Компетентність і компетенції у результатах початкової освіти // *Початкова школа*. 2010. №9. С. 1-4.
7. Білецька Г. А. Екологічна компетентність майбутнього фахівця-аграрника // *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія «Педагогічні та психологічні науки»*. 2013. № 2. С. 24-30.
8. Боголюбов В. М. Місцеосвіти для сталого розвитку в концепціях і стратегіях переходу до сталого розвитку // *Стратегії розвитку екологічної освіти у XXI столітті : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнародною участю (м. Миколаїв, 27–28 березня 2014 року)* Чорноморський державний університет імені Петра Могили. Миколаїв : ФОП Швець, 2014.

С. 20–26.

9. Бойчук Ю. Д. Еколого-валеологічна культура майбутнього вчителя: теоретико-методичні основи формування : монографія. Суми : ВТД «Університетська книга», 2010. 328 с.

10. Бойчук Ю. Д. Теоретико-методичні основи формування еколого-валеологічної культури майбутнього вчителя : автореф. дис... д-ра пед. наук : 13.00.04. Харків, 2010. 44 с.

11. Бондар В. Філософія стандартизації змісту професійної освіти вчителя початкової школи в умовах двоциклової підготовки у ВНЗ // Початкова школа. 2012. № 12. С. 2-4.

12. Бузенко І. Л. Методика реалізації педагогічних умов формування еколого- валеологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи // Вісник Запорізького національного університету. Серія «Педагогічні науки». 2017. № 2. С. 84-91.

13. Бузенко І. Л. Сутність еколого-валеологічної компетентності майбутнього вчителя // Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Серія «Педагогічні науки». 2018. №81(2). С. 106-110.

14. Веремчук А. Компетентнісний підхід у підготовці майбутнього педагога в умовах ВНЗ // Гуманітарний вісник Державного вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди». Серія «Педагогіка. Психологія. Філософія». 2013. №28(1). С. 63-69.

15. Вознюк О., Дубасеюк О. Сучасні наукові підходи як методологічні засади компетентнісного підходу в освіті // Професійна педагогічна освіта: компетентнісний підхід : монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. С. 11–18.

16. Волкова Н. П. Компетентність у здійсненні професійної комунікації майбутнього соціального педагога // Вісник Дніпропетровського університету ім. Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки. 2014. № 2 (8). С. 31–36.

17. Герасимчук О. Л. Формування екологічної компетентності майбутніх гірничих інженерів у процесі професійної підготовки : автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.04. Житомир, 2015. 22 с.

18. Глухова Г. Г. Аксиологічні засади формування екологічної культури студентів вищих технічних навчальних закладів : автореф. дис. канд. пед. наук : 13.00.07. Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Київ, 2014. 23 с.

19. Головань М. С. Компетенція та компетентність: порівняльний аналіз понять // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : науковий журнал. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2015. № 8 (18). С. 224–234.

20. Державний стандарт початкової освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. № 688). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>.

21. Джем О. А. Екологічна компетентність як показник якості екологічної освіти та екологічної безпеки у системі принципів і стратегій сталого розвитку // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Екологія». 2016. №14. С. 102-105.

22. Закон України «Про вищу освіту» : веб. сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/stru> (Дата звернення: 15.03.2018) Закон України «Про освіту» № 2145-VIII. Відомості Верховної Ради України від 05.09.2017.

23. Закон України «Про освіту» : веб. сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

24. Закон України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» : веб. сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2818-17>.

25. Коваль В.О., Погасій І.О. Експериментальне дослідження стану екологічної компетентності майбутніх вчителів початкової школи в контексті

НУШ // Збірник наукових праць «Педагогічні науки». ХДУ, 2018. С.108 – 111.

26. Коваль В.О. Формування екологічної компетентності майбутніх вчителів початкової школи в процесі проектної діяльності // Молодий вчений. 2018. № 2.1/54.1. 2018. С. 55–58.

27. Компетентнісна освіта: від теорії до практики. [Н. М. Бібик, І. Г. Єрмаков, О. В. Овчарук та ін.]. Київ : Плянди, 2015. 120 с.

28. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи // Бібліотека з освітньої політики. Київ : К.І.С. 2015. 112 с.

29. Концепція Нова українська школа : від 14.12.2016 № 988-р. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.

30. Костюченко Л. Компетентнісний підхід у формуванні готовності до професійної діяльності майбутніх учителів початкових // Гуманітарний вісник Державного вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди». Серія «Педагогіка. Психологія. Філософія». 2016. № 28(1). С. 153-156.

31. Крамаренко А. М. Екологічна компетентність – невід’ємна складова підготовки майбутніх фахівців початкової освіти в умовах // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія «Педагогічні науки». 2015. № 3. С. 138-143.

32. Крамаренко А. М. Еколого-орієнтована освіта майбутніх учителів початкової школи: теоретико-практичний аспект // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія «Педагогіка і психологія». 2015. №44. С. 287-292.

33. Логвінова Я. О. Екологічна компетентність особистості – передумова збереження здоров’я людини // *Здоровий спосіб життя – здорова нація – здорове суспільство* : зб. тез доп. І Всеукр. наук.-практ. конф. (Кіровоград, 8-9 квіт. 2010 р.) М-во освіти і науки України, Кіровоград. нац.

техн. ун-т. Кіровоград: КНТУ, 2016. С. 83-84.

34. Луговий В. І., Слюсаренко О.М., Таланова Ж.В. Становлення системи основних понять і категорій компетентнісного підходу в умовах парадигмальних змін в освіті : монографія // Педагогіка і психологія. 2014. № 2(83). С. 14 - 24.

35. Лук'янова Л.Б. Екологічна освіта у навчальних закладах: теоретичний і практичний аспекти. Київ : Міленіум, 2016. 252 с.

36. Лутковська С. М. Формування професійно-екологічної компетентності майбутнього фахівця – завдання сучасної екологічної освіти // Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології : зб. наук. пр. ХНТУ. Херсон, 2014. № 1 (6). С. 305 – 308.

37. Марченко Л. І. Процесуальне забезпечення формування екологічної компетентності студентів аграрного коледжу // Проблеми освіти: науково-методичний збірник. 2015. № 62. С. 64–68.

38. Марченко Л. І. Екологічна компетентність як показник екологічної освіти та як складова життєвої компетентності // Проблеми освіти: науково-методич. збірник. 2016. № 64. С. 92–95.

39. Мелаш В. Д. Методична підготовка майбутнього вчителя початкової школи до формування екологічної компетентності в умовах нової української школи // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія «Педагогічні науки». 2018. №151(1). С. 262-265.

40. Мелаш В.Д., Молодиченко В.В., Гнатів О.В., Вахняк Н.В., Саєнко Ю.Ю., Варениченко А. Б. Підготовка майбутніх педагогів до реалізації екологічної освіти для сталого розвитку : навч.-метод. посіб. Мелітополь, 2017. 250 с.

41. Мельниченко Р. Екологічна компетентність вчителя як передумова здійснення неперервної екологічної освіти і виховання // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія «Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти». 2013. №4(2). С. 271–275.

42. Мельниченко Р.К. Екологічна компетентність майбутніх учителів початкової школи // Освіта та виховання. 2017. № 21. С.115-119.

43. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / Під заг. ред. Бібік Н. М. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.

44. Немченко Н. В. Формування екологічного світогляду старшокласників ліцею медико-біологічного профілю : автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2017. 20 с.

45. Нікітченко Л.О. Формування екологічної компетентності майбутніх учителів природничих дисциплін у процесі фахової // Сучасні проблеми біологічної науки та методики її викладання у закладах вищої освіти : збірник наукових праць. 2017. № 21. С.219-229.

46. Олійник Н. Ю. Формування екологічної компетентності студентів гідрометеорологічного технікуму у процесі навчання інформаційних технологій : автореф. дис. канд. пед. наук : 13.00.02. Харків, 2015. 19 с.

47. Опалюк Т. Л. Компетентність майбутніх фахівців соціальної сфери в процесі професійної підготовки // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія «Соціально-педагогічна». 2016. № 27. С. 166-175.

48. Пометун О. І. Теорія і практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики. Київ : К.І.С., 2015. С. 15–24.

49. Про концепцію екологічної освіти в Україні : веб. сайт. URL: <http://consultant.parus.ua/?doc=01E1O32CC0>.

50. Про Національну стратегію розвитку освіти України на період до 2021 року : веб. сайт. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.

51. Рекомендація 2006/962/ЄС Європейського Парламенту та Ради (ЄС) «Проосновні компетенції для навчання протягом усього життя» (від 18 грудня 2006 р.). : веб. сайт. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_975.

52. Руденко Л. Д. Взаємодія школи і сім'ї як умова формування екологічної компетентності підлітків // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. праць. Київ, 2015. №8. Кн. 2. С. 25-27

53. Рудишин С. Д. Екологічна компетентність як загальна компетентність вчителів природничих дисциплін // Український педагогічний журнал. 2016. № 3. С. 74-83.

54. Савченко О. Я. Упровадження компетентнісного підходу в початковому освіту: здобутки і нерозв'язані проблеми // Педагогіка і психологія. 2014. № 2 (83). С. 25-32.

55. Сасенко Ю. О. Впровадження технології критичного мислення під час вивчення навчальної дисципліни «Організація екологічного виховання в початковій школі» у майбутніх вчителів початкових класів // Молодий вчений. 2018. № 2(2). С. 640-645.

56. Січко І. О. Екологічна компетентність як професійна складова підготовки майбутніх учителів початкових класів. Проблеми підготовки сучасного вчителя : зб. наук. пр. Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Умань, 2013. №7. С. 205 - 209.

57. Скиба М.М. Формування умінь еколого-педагогічної діяльності майбутніх учителів біології у процесі тренінгу // Педагогічний процес : теорія і практика. Серія «Педагогіка». Київ : ТОВ «Видавниче підприємство «Едельвейс», 2016. №4. С. 124–129.

58. Совгіра С. В. Теоретико-методичні основи формування екологічного світогляду майбутніх учителів у вищих педагогічних навчальних закладах : автореф. дис... д-ра пед. наук : 13.00.04. Луганськ, 2017. 40 с.

59. Степанюк К. І. Формування дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи у процесі проектної діяльності університету : автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04. Бердянськ, 2013. 23 с.

60. Стрижак Н. І. Методичні особливості формування екологічної компетентності у студентів лісотехнічних коледжів. URL: <http://osvita.ua/school/technol/728/>.

61. Танська В. Підготовка майбутнього вчителя початкової школи до формування екологічної компетентності молодших школярів // Молодь і ринок. 2016. № 5. С. 55-59.

62. Танська В.В. Методика навчання природознавства початковій школі: Навч. посібник. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 236 с.

63. Тарасенко Г. С. Реалізація світоглядного потенціалу педагогічних дисциплін у контексті формування екологічної компетентності майбутніх вчителів початкових класів // Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Серія «Педагогіка». 2013. № 6. С. 39–45.

64. Титаренко Л. М. Формування екологічної компетентності студентів біологічних спеціальностей університету : автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.07. Київ, 2015. 20 с.

65. Туниця Ю. Ю. Вчитися жити в гармонії з природою // Освіта України. 2016. № 85. С. 6.

66. Фенчак Л. М. Методологічний аспект взаємозв'язку екологічної культури і культури здоров'я та їх вплив на формування професійної компетентності майбутніх фахівців початкової освіти // Психолого-педагогічні проблемисільської школи. № 53. 2015. С. 173-178.

67. Фенчак Л. Формування екологічної культури у майбутніх вчителів // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. №16. 2017. С. 45-52.

68. Формування екологічної компетентності школярів: наук.-метод. посібник / Н. А. Пустовіт, О. Л. Пруцакова, Л. Д. Руденко, О. О. Колонькова. Київ : «Педагогічна думка», 2014. 64 с.

69. Формування предметних компетентностей в учнів початкової школи: колективна монографія / Н.М. Бібік, М.С. Вашуленко, В.О. Мартиненко. Київ : Педагогічна думка, 2014. 346 с.

70. Хрипунова А. Л. Формування екологічної компетентності майбутніх інженерів – фахівців цивільного захисту: автореф. дис... канд. пед. Наук : 13.00.04. Харків, 2017. 20 с.

71. Хроленко М. В. Формування екологічної свідомості майбутніх вчителів початкових класів : автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2016. 20 с.

72. Шемет О.В. Дидактичні основи компетентнісного підходу у вищій професійній освіті // Науково-теоретичний журнал. Серія «Педагогіка». 2015. №10. С. 16-22.